

TEORİLER İŞİĞİNDA TOPLUMSAL OLAYLARIN GELİŞİMİ VE YÖNETİMİ

The Development And Management of Social Movements in the Light of Theories

Ali CAN¹

Ufuk TAŞCI²

ÖZET

Toplumsal olaylar bir kolektif aksiyon türüdür. Genel olarak, sosyal, kültürel ve politik değişimlere karşı verilen kolektif tepkiler olarak ifade edilen toplumsal olaylar, toplumdaki değişimler neticesinde gerilim yaşayan grupların isteklerine ulaşmak için organize ettikleri veya katıldıkları kolektif hareketleri ifade eder. Toplumsal olaylar tarihi, kültürel ve coğrafi koşullardan bağımsız olmadığı gibi, ideolojik, ekonomik ve politik faktörlerin de toplumsal olayların oluşumunda etkisi vardır. Bu kapsamda, toplumsal olayların içinde geliştikleri toplumların sosyal, kültürel ve siyasi norm ve değerlerine göre farklılık gösterdiklerini belirtmek gerekir. Bu çalışmada, toplum yapısını oluşturan faktörlerin toplumsal olayların oluşumu üzerinde kolaylaştırıcı veya sınırlandırıcı etkileri makro toplumsal olay teorileri kapsamında açıklanmıştır. Toplumsal olay teorilerinin ortaya koyduğu tespitler kapsamında, toplumsal olayların kamu düzenine zarar vermeden nasıl yönetilmesi gerektiği konusu incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal olaylar, toplumsal olay teorileri, sosyal değişim, toplumsal dayanışma, müdahale stratejileri

ABSTRACT

Social movements are a form of collective action. In general, social movements are regarded as collective responses to social, cultural and political changes. Groups that feel strain due to the challenges in using legitimate means to find satisfactory solutions for their concerns form and join social movements. Social movements are not independent from cultural, historical, or geographical factors; nor are they independent of economic, ideological, or political factors. Those factors not only affect the formation process, but also produce dynamic interactions among multiple groups. In this concept, every research on social movements provides implications specific to those events occurring in that specified time and space. In this study, social structural factors, that facilitate or constrain the emergence of social movements, are explained within the context of macro social movement theories in order to explain how to deal with social movements without harming public order.

Key Words: Social movements, social movement theories, social change, social solidarity, intervention strategies

GİRİŞ

Bir topluma ait olmak, hukuki statü, hak ve özgürlük talepleri ile sosyal politikaların karar verme sürecine katılım beklentilerini beraberinde getirir. Bu kapsamda bireyler, devletin takip ettiği politikaların hak ve özgürlüklerini ihlal etmemesini isterler. Memnuniyetsiz grupların düşüncelerini anlamak, pozitif bir bakış açısı geliştirerek, bu grupların yeniden topluma entegrasyon sürecini hızlandıracaktır. Eğer bireyler, devlet tarafından üretilen sosyal politikalarda kendi duygu ve düşüncelerinin dikkate alınmadığı duygusuna sahip olurlarsa, kendilerini toplumdan dışlanmış hissederek ve toplumsal politikaları geliştiren otoritelere karşı tepki verirler. Kendilerini toplumdan dışlanmış hisseden bu gruplar, kendi kültürel değerlerinin otoriteyi elinde bulunduranlar tarafından yok edilmek istendiği korku ve şüphesine kapılarak, toplumsal olaylar da dahil olmak üzere kamu düzenini bozacak birçok yönetime başvururlar.

Toplumsal olaylar bir kolektif aksiyon türüdür. Kolektif aksiyon kavramı, iki veya daha fazla kişi tarafından belli bir amaçla gerçekleştirilen aktiviteleri ifade eder (Diani, 1992). Snow ve Oliver

¹Dr. Polis Akademisi, ANKARA e-mail: can_ali73@hotmail.com

²Dr. Elmadağ Polis Meslek Yüksek Okulu ANKARA, e-mail: ufuktasci@hotmail.com

(1995: 571) kolektif davranışı "protesto gösterilerinden felaketlere, toplu eylemlerden devrim hareketlerine kadar hayatın her alanında problemlerin çözümüne yönelik sergilenen kurumlar üstü grup davranışları" olarak tanımlarlar.

Toplumsal olaylar, kültürel ve coğrafi koşullardan bağımsız olmadığı gibi; ideolojik, ekonomik ve politik faktörlerin de toplumsal olayların oluşumunda etkisi vardır. Bu kapsamda, etkili yönetim metodları geliştirebilmek için toplumsal olayların içinde geliştikleri toplumların sosyal, kültürel ve siyasi norm ve değerlerinin doğru tespit edilmesi gerekir. Toplumsal olaylar meydana geldiği zaman ve mekanın özelliklerine göre değişim ve dönüşüme uğradıklarından, olayların meydana geldiği zaman ve mekan, toplumsal olayların yönetilmesinde dikkat edilmesi gereken önemli hususlardır. Bu çalışma, toplumsal olayların kamu düzenine zarar vermeden yönetilmesine katkıda bulunmak amacıyla toplumsal olay teorilerinin tespitleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Toplum yapısını oluşturan faktörlerin toplumsal olayların oluşumu üzerinde kolaylaştırıcı veya sınırlandırıcı etkileri makro toplumsal olay teorileri kapsamında açıklanmıştır. Ayrıca Türkiye’de toplumsal olayların yönetiminde yer alan polis kurumu ve yasal mevzuattan kısaca bahsedilerek, tespitler ışığında toplumun gelişimine katkı sağlayacak etkili bir toplumsal olay yönetim anlayışının çerçevesi çizilmiştir.

1. TOPLUMSAL OLAYLARIN TANIMI VE GELİŞİMİ

“Toplumsal olay” kavramı ilk önce Alman sosyolog Lorenz von Stein tarafından "Üçüncü Fransız İhtilalinden Sonraki Sosyalist ve Komünist Hareketler" (*Socialist and Communist Movements since the Third French Revolution*) isimli kitabında sosyal haklar için mücadele amacıyla düzenlenen siyasi olayları ifade etmek amacıyla kullanılmıştır (Mengelberg, 1961: 267). Habermas (1973) toplumsal olayları daha iyi bir toplum oluşturmak için siyasi ve ekonomik sistemi değiştirmeyi amaçlayan savunmacı tepkiler olarak görmüştür. Bu alanda önemli sosyologlardan biri olan Charles Tilly (1978) toplumsal olayları, topluluklar tarafından sosyal politikaları etkilemek amacıyla düzenlenen bir tür kolektif aksiyon türü olarak tanımlamıştır. Benzer şekilde Tarrow (1994), toplumsal olayları; elitlere, otoriteye veya toplumdaki haksızlıkların kaynağı olarak görülen diğer güç odaklarına karşı organize edilmiş toplu tepkiler olarak açıklamıştır.

Toplumsal olayları öteki kolektif aksiyon türlerinden ayıran bir diğer yaklaşım, sosyal sorunlara çözüm bulmak amacıyla toplumsal sistemi değiştirmek veya istenmeyen bir değişikliğin önüne geçmek için toplumun içerisinde bir grup tarafından organize edilen bir kolektif aksiyon türü olarak tanımlamıştır (Turner ve Killian, 1987: 308). Toplumsal olaylar hakkında en fazla araştırma yapan sosyal bilimcilerden olan Della Porta ve Diani (2006), toplumun genelini ilgilendiren tartışılabilir konular hakkında ortak inanç ve değerleri taşıyan grupların organize ettikleri çeşitli protesto hareketlerini toplumsal olaylar kapsamı içinde açıklamışlardır.

Toplumsal olaylar genel olarak belirli düşünce ve inançlar etrafında kendiliğinden şekillenen bir kolektif aksiyon türü olarak ifade edilse de (Neidhardt ve Rucht, 1991), toplumsal olaylar üzerine son yıllarda yapılan çalışmalar, organize olamamış bir kolektif tepkinin başarıya ulaşma şansının çok düşük olduğunu göstermektedir (Gamson, 1980; Morris, 1981; Andrews ve Biggs, 2006). Bu nedenle, toplumsal olaylar üzerine geliştirilen son tanımlamalarda "otoriteye karşı koyma" olgusundan ziyade toplum yapısının özelliklerine dikkat çekilmektedir. Toplumsal olayların tarihi bu değişimi açıkça göstermektedir. 1930'larda ortaya çıkan büyük ekonomik kriz, tüm dünyada ekonomik kaynakların yetersizliği nedeniyle toplumsal olayların sayısında büyük bir artışa neden olmuştur. 1960'larda Amerika çok yüksek bir zenginlik ve refah seviyesine ulaştığında ise toplumsal olayların ilgi odağı daha çok sosyal adalet, savaş karşıtlığı veya kadın hakları gibi konular üzerine yoğunlaşmıştır (Pichardo, 1997). Yani toplumda meydana gelen yaşam şeklinin değişimi, demokratik bilinç düzeyinin yükselmesi, eğitim seviyesinin yükselmesi şeklinde düşünülebilecek ilerlemeler, toplumsal olayların amaçlarının da değişmesine, genel konulardan özel konulara doğru ivme gösteren toplantı, gösteri ve protestolara neden olabilmektedir.

Bu gelişmeler ışığında Tarrow (1994), toplumsal olayların ekonomik ve siyasi krizler, teknolojik yenilikler ve hızlı nüfus hareketleri sonucunda beliren sosyal düzensizlik nedeniyle ortaya çıktığını savunarak, toplumsal olayları "protesto dalgaları" (*waves of protest*) olarak adlandırır. Melucci (1996), McCharty ve Zald (1977: 1217) da aynı görüşü savunmuş ve toplumsal olayları, toplum yapısındaki bazı unsurların değişimine yönelik düşünce ve inançların tezahürü olarak nitelendirmişlerdir. 1960'lı yıllardan sonra yapısal değişikliğe uğrayan toplumsal olayların, sosyal, ekonomik, kültürel ve politik alanlardaki kompleks ilişkiler sürecinde geliştiğini belirtmişlerdir. Kompleks ilişkiler sürecinde karşıt fikirlere sahip gruplar arasında gelişen etkileşimler sonucunda bireyler, dahil oldukları grubun tercihlerini kendi tercihlerinden önde tutarak geçici kolektif kimlikler oluştururlar. Sosyal çevre şartlarına bağlı olarak zamanla gelişen bu kimlikler, kolektif aksiyon türü olarak ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan, toplumsal olayların sosyal, kültürel ve politik çevreye göre değişkenlik gösterdiği belirtilmektedir. Eyerman ve Jamison (1991: 4) bu durumu şöyle açıklar: "Toplumsal olaylar, ortak farklı düşünce ve inançlar etrafında oluşturulan kolektif kimlikler etrafında örgütlenen ve o toplumun sınırlarına bağlı olarak gelişen karşılıklı etkileşim neticesinde ortaya çıkarlar." Toplumsal olaylara farklı yönlerden açıklayan bu tanımlamalar ışığında toplumsal olaylar;

(a) Sosyal, kültürel ve politik değişimlere karşı verilen kolektif tepkiler,

(b) Toplumdaki değişimler neticesinde gerilim yaşayan grupların isteklerine ulaşmak için organize ettikleri veya katıldıkları kolektif aksiyon türü şeklinde iki noktaya odaklandığı görülmektedir.

Kısaca ekonomik krizler, demografik değişimler ve teknolojik yenilikler toplumsal olayların ortaya çıkmasını kolaylaştıran başlıca faktörler olarak kabul edilmektedir (Blumer, 1969; Mauss, 1975; Tarrow, 1994; Tilly, 1978).

Toplumsal olay teorisyenlerinin açıklamaları, içinde yaşadıkları devrin ve toplumun şartlarına göre farklılık göstermektedir. Toplumsal olayların gelişimi ve işleyişi maddi kaynaklar (iş, para ve diğer maddi araçlar, vs.) ve maddi olmayan kaynaklara (güç, sivil ilişkiler, eğitim, ideoloji, siyasi çevre, vs.) dayanır. Bu kaynaklar genel olarak toplumsal olay organizasyonları vasıtasıyla sağlanır. Toplumsal olay organizasyonlarının şekil ve işleyişleri toplumsal olayların oluşumu için gerekli olan kaynakların elde edilmesinde belirleyici etkenlerdir (Snow vd., 2004). Karşıt grupların aktiviteleri veya otoriteler tarafından alınan önlemler gibi dış etkenler ise, toplumsal olaylar için gerekli kaynakların temin edilmesini zorlaştırırlar.

Toplumsal olaylar için gerekli olan kaynaklar ve bu kaynakların temin edilmesi üzerinde etkili olan dış faktörler zaman içerisinde değişir. Buna bağlı olarak, toplumsal olayların da oluşumu değişiklik gösterir. Buna rağmen, toplumsal olaylar üzerine yapılan birçok çalışmanın, elde ettikleri bulguları farklı zamanlarda meydana gelen tüm toplumsal olaylarda geçerli olduğunu ileri sürerek yanlış bir genelleme yoluna gittikleri veya belli bir zaman ve mekanda meydana gelen olaylar üzerine odaklanarak sınırlı tespitler ortaya koydukları görülmektedir (Koopmans, 2004). Toplumsal olaylar tarihi, kültürel ve coğrafi koşullardan bağımsız olmadığı gibi, ideolojik, ekonomik ve politik faktörlerin de toplumsal olayların oluşumunda etkisi vardır (McVeigh, 1995). Bu kapsamda, toplumsal olayların içinde geliştikleri toplumların sosyal, kültürel ve siyasi norm ve değerlerine göre farklılık gösterdiklerini belirtmek gerekir.

Dış etkenler gruplar arasındaki çatışmalar üzerinde etkili olurken, diğer taraftan politik fırsatlarda (demokratik hak ve özgürlüklerin varlığı ve etkin işleyişi vs.) fikirlerin yayılmasını kolaylaştırarak, toplumsal olayların oluşumunda önemli rol oynarlar. Takip eden süreçte bu durum, hizipleşmenin önünü açarak toplumsal kutuplaşmaya neden olur. Kızgınlıkların sona erdirilerek toplumsal barış ve huzurun yeniden tesis edilmesi içinse, çatışmanın tarafı olmayan üçüncü bir tarafın arabuluculuk faaliyetlerine ihtiyaç vardır (Deborah, 1997). Çatışmanın yaşanan konularda uzlaşma sağlanamaması halinde, farklı görüşleri savunan gruplar, sosyal politikaların istedikleri

yönde değiştirilmesi için sürekli olarak yeni stratejiler üretirler. Bu stratejilerin birçoğu başarısızlık neticesinde terkedilirken, başarılı stratejiler diğer potansiyel gruplar tarafından da öğrenilerek uygulamaya konulur. Bu süreç böylece sürüp gider ve toplumsal olayların her aşaması bir öncekinden farklı gelişir. Bu nedenle, otoriteler tarafından her toplumsal olay için geçerli olabilecek uygun müdahale ve kontrol stratejileri geliştirmek mümkün olmaz. Kamu düzenine zarar vermeden en etkili müdahale yöntemleri her olayın kendi özellikleri dikkate alınarak belirlenmelidir. Bu yaklaşım polisin esnek karar alma, yetkisini iyi bilme, olayın şekline göre farklı müdahale araçları kullanma becerisini göstermesine bağlıdır. Tabii toplumsal olayların özellikle siyasi yönünün ve etkisinin fazla olması halinde siyasilerin baskısına maruz kalması fazla olacağından (Taşçı, 2013: 123-124) ve siyaset kurumundan bağımsız davranamayacağından, güncel siyasi konuları ve üzerinde gelebilecek baskı ve telkinleri iyi hesaplamalıdır.

Toplumsal olaylarda üç grup vardır: Toplumsal olayın ulaşmak istediği hedefi destekleyenler (tarafhtarlar), belirlenen hedefin karşısında olanlar (karşıt gruplar) ve belirlenen hedef konusunda bir fikri olmayanlar (tarafsızlar). Tarafhtarlar ve karşıt gruplar arasındaki ilişkilerin şekli, toplum üzerinde tahmin edilemeyen etkiler doğurabilir. Toplumsal olaylar sırasında ortaya çıkan belirsizlik süreci ve kırılğan durum sosyal istikrarı tehdit eden bir unsur olarak ortaya çıkar. Bu süreçte, toplumsal olayların işleyişi, sonuçları ve toplum üzerindeki etkilerini öngörebilmek çoğu zaman mümkün olmaz. Yeni şartlar, faktörler ve aktörler ortaya çıkarak, yeni çatışmalara sebebiyet verebilirler (Gamson, 1990). Bu nedenle, toplumsal olayların kapsamlı bir şekilde anlaşılabilmesi için farklı dönemlerde ortaya çıkan şartlara bağlı olarak farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Toplumsal olay aktörlerinin motivasyon unsurlarının ve dış etkenlerin zaman içerisinde değişmesi, ortaya konulan her teoriyi önemli kılar.

1. TOPLUMSAL OLAY TEORİLERİ

1960'lı yılların sonlarından günümüze kadar, dünyada birçok ülke yoğun bir şekilde devlet politikalarına ve toplumsal hayat kalitesini olumsuz yönde etkileyen uygulamalara karşı protesto ve gösterilere sahne olmuştur (Diani, 1992). Teorisyenler ise gelecek tahminlerine ışık tutmak üzere, bu olayların neden ve nasıl ortaya çıktığı sorularına cevap aramışlardır. Toplumsal olayların değişimine bağlı olarak toplumsal olayları açıklayan teorilerde zaman içerisinde değişmiş ve gelişmiştir.

Karl Marx devrimci toplumsal olayları inceleyen ilk sosyolog olarak kabul edilmektedir. Marx'ın 19. yy'da kapitalist ekonomik sistem üzerine yazdığı fikirler toplumsal olay teorilerinin başlangıcını teşkil etmektedir (Morris, 1984). Marx'ın toplumsal olaylara yaklaşımı, diğer eserlerinde de görüldüğü gibi, genel olarak burjuvazi ve işçi sınıfı arasındaki çatışmalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Marx kapitalist toplumlardaki eşitsizlikleri ve bununla bağlantılı olarak sistemdeki tutarsızlıkları devrimci toplumsal hareketlerin kaynağı olarak göstermiştir. Ona göre, burjuvazi tarafından sömürülen, fakirlik ve eşitsizliklere maruz bırakılan işçi sınıfı birlikte hareket ederek sonunda mutlaka kapitalist sistemi yıkacaktır (Marx ve Engels, 1970).

Antonio Gramsci (1971), Marxist yaklaşımın bir takipçisi olarak, "İdeolojik Hegemonya" (*Ideological Hegemony*) olarak adlandırdığı eserinde, kapitalist sınıfın işçi sınıfı üzerindeki hegemonyasını; eğitim, din ve basın yayın kuruluşları vasıtasıyla sosyal kültürü kontrol altına alarak devam ettirdiğini savunmuştur. Ayrıca bu durumun öngörülen devrim süreci önünde bir engel olarak duracağını iddia etmiştir. Bu hegamonik sistem, işçi sınıfı üzerinde mevcut şartların toplum için en iyisi olduğunu ve bunun toplum yararına sürdürülmesi gerektiği algısını sürekli yaymakta ve ezilen grupların sistemi sorgulamasının önüne geçmektedir. Ancak, ezilen gruplar hegemonyadan kurtulacak güce mutlaka ulaşacak ve isyan hareketleri ile baskılardan kurtulacaklardır. Bu yaklaşımlar sonraki sosyal bilimciler tarafından geliştirilerek farklı teoriler ortaya konmuştur.

1.1. Kolektif Davranış Teorisi

Marxist yaklaşımlar toplumsal olayların sosyal düzensizlikten ziyade, burjuvazi tarafından kuralları konulan bilinçli bir sosyal düzenin ürünü olduğunu savunmuştur (Aminzade, 1984). Bu yaklaşım sonraki sosyal bilimciler tarafından eleştirilmiş ve toplumsal olayların sosyal düzensizlik nedeniyle ortaya çıkan şartların sonucu olarak geliştiği savunularak "Kolektif Davranış Teorisi" geliştirilmiştir (Smelser, 1962; Land ve Lang, 1961).

Yapısal fonksiyonalizm (structural functionalism) düşüncesine dayanan bu teorinin savunucularına göre, toplum birbirine bağımlı ve birbiriyle uyumlu hareket etmesi gereken birçok parçadan oluşmaktadır. Bu parçalardan birinin fonksiyonlarının bozulması ile toplumda düzensizlik ve gerilim ortaya çıkar ve bunun sonucunda toplumsal olaylar gelişir (Smelser, 1962). Bu akım genel olarak sokak gösterileri gibi daha düşük seviyede organize olmuş toplumsal hareketler üzerinde odaklanmıştır ve toplumsal olaylara negatif bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Almaya'daki Nazizm hareketleri, Fransa'daki Faşizm hareketleri ve o dönemin Sovyetler Birliği'ndeki Stalinizm hareketleri bu negatif yaklaşımı daha da pekiştirmiştir (Tarrow, 1994).

Kornhauser (1959), toplumsal olayların aile ve sosyal bağların endüstrileşme, kentleşme ve bürokratikleşme nedeniyle zayıflaması sonucunda ortaya çıktığını savunur. Buna paralel olarak Durkheim (1897; 1997) da, endüstrileşme, kentleşme ve doğal afetler neticesinde toplumda oluşan yaygın bir anomi ortamının (kuralsızlık ve kargaşa ortamı) sosyal dışlanmışlık duygularını besleyerek, bireyleri toplumsal olaylara katılıma teşvik ettiğini ileri sürmüştür. Durkheim'in bu yaklaşımında toplum, her parçanın sosyal norm ve değerler üzerine kurulan dayanışma ortamında uyumlu bir şekilde işlediği organ olarak görülür (*social equilibrium*). Anomi durumunda ise yeni oluşan şartlar mükemmel işleyen sosyal sisteme bir tehdit oluşturur ve ortaya çıkan düzensizlik sonucunda toplumsal olaylar meydana gelmeye başlar. Aslında toplumsal olaylar, toplumda bir dizi problemlerin varlığına işaret eden bir olgudur.

Davies (1962) ve Gurr (1970), kolektif davranışın insanların kendi beklentilerini elde edemediklerinde ortaya çıktığını belirtir. Meşru beklentilerle mevcut gerçeklikler arasındaki farkın negatif algısı (Schaefer, 2008, s. 69) olarak açıklanan bu göreceli mağduriyet duygusu kızgınlık hislerini kuvvetlendirir ve kolektif aksiyonun gelişimine yol açar. Davies ve Gurr, bu yaklaşımlarına dayanak olarak, 1960'larda Amerikan Yüksek Mahkemesinin ırkçı ayrımcılığın yapıldığı okulların anayasaya uygun olduğuna dair kararı sonrasında ortaya çıkan "Sivil Özgürlük Hareketleri" ni gösterir.

Bununla birlikte, kolektif davranış teorisyenleri toplumsal olayların nasıl geliştiği konusuna pek fazla açıklama getirememişlerdir (Tarrow, 1994). Sadece Smelser'in "eklemlenmiş değerler" (*value-added*) teorisi toplumsal olaylar ile toplum yapısı arasındaki ilişkisi üzerinde durmuştur. Smelser'in bu modeli, ortak inanç, gerilim, nüfus hareketleri ve toplum yapısını oluşturan unsurların toplumsal olayların ortaya çıkmasını kolaylaştırdığını belirtmektedir. Aynı bölgede bulunan fabrika işçilerinin toplu aktiviteler gerçekleştirmek üzere sendikalar kurmasını bu duruma örnek olarak göstermektedir (Smelser, 1962). Ancak, eleştirirler Smelser'in toplumsal olayların nasıl geliştiğine yönelik pek fazla açıklama getirmemesi üzerinde yoğunlaşmıştır (Diani, 1992).

Özetle, kolektif davranış teorileri, toplum yapısındaki bozulmalar ve kırılmalıklar neticesinde bireylerin psikolojik durumlarının toplumsal olaylar oluşumu üzerinde etkili olduğunu savunmuşlardır. Ancak bu teorinin savunucuları, kültürel, politik ve organizasyonel faktörlerin etkilerini göz ardı etmişlerdir. Smelser bu konu hakkında bazı açıklamalarda bulunsa da, toplumsal olayları diğer kolektif davranış türlerinden ayırmakta yetersiz kalmıştır.

1.2. Kaynakların Hareketliliği Teorisi

1960'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde toplumsal olay sayılarındaki artış, sosyologları toplumsal olay teorilerini yeniden gözden geçirmesine neden olmuştur. Daha önceki toplumsal olay teorisyenlerin aksine, bu dönemin sosyal bilimcileri aynı zamanda toplumsal olayların katılımcısı

olduklarından, bu olguya sempati ile yaklaşarak sivil toplum üzerinde olumlu etkisi olan bir olgu olarak görmüşlerdir (Della Pota ve Diani, 2006). Kolektif hareketlerin sosyal ihtiyaçlar gereği ortaya çıktığı fikrinden hareket ederek, kaynakların hareketliliği teorisini ortaya koymuşlardır (Rootes, 1990a).

Bu teori, bireyleri toplumsal olaylara katılmaya teşvik eden sebepler üzerine odaklanmıştır. Kaynakların hareketliliği teorisini savunan bilim insanları, toplumsal olayların ortaya çıkması için gerekli kaynakların bireylerin dahil oldukları sosyal ağlar vasıtasıyla elde edildiğini belirtmektedirler (Marx ve Wood, 1975; McCarthy ve Zald, 1977; Oberschall, 1973). Sosyal hayattaki ani değişimler, grupların toplumsal olayları organize etme motivasyonlarını ve potansiyellerini arttırmaktadır. Bireylerin ortak istekleri ve acıları toplumsal olay gruplarının birlikte hareket etmelerini sağlayarak, toplumsal olayların oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Bireylerin kendi isteklerine ulaşmaya çalışırken çektikleri acılar, onların bu isteklerini elde etmek amacıyla kendi yöntemlerini geliştirmeye zorlamaktadır (Klandermans, 1984, s. 598). Ortak beklentilere sahip bireyler, bu beklentilerine daha az riskle ulaşmalarını sağlayacak organizasyonlar kurarlar ve bu organizasyonlar sayesinde gerekli kaynakları temin ederek toplumsal olaylar organize ederler (Oberschall, 1973; Zald ve McCarthy, 1979).

Mümkün olan en iyi sonuçları elde etmek isteyen bireylerin içinde buldukları sosyal koşullar, onların aynı olayları farklı algılamalarına neden olur ve bu algı farklılıkları bir konu hakkında taraftar ve karşıt grupların oluşmasına neden olur. Bu durum, toplumsal olayların organizasyonunu ve bu olaylara katılımı belirleyen önemli motivasyon kaynaklarının başında gelir (Gamson, 1975; McCarthy ve Zald, 1977, Oberschall, 1973; Tilly, 1978). Daha sonraki çalışmalarda sosyologlar, toplum yapısının toplumsal olayların üzerindeki etkisi üzerine daha fazla vurgu yapmışlardır (Kitschelt, 1986; Rootes, 1990b).

Kaynakların hareketliliği teorisine göre, gerekli olan kaynaklara ulaşım toplumsal olayların organize edilmesini kolaylaştıran en önemli etkenlerden biridir. Edwards ve McCharty (2004) bu kaynakları 5 kategoride incelemiştir:

- 1- Moral kaynaklar olarak dışarıdan gelen destek ve onaylamalar,
- 2- Kültürel kaynaklar olarak ortak düşünce ve uygulamalar,
- 3- Organizasyonel kaynaklar olarak ihtiyaç duyulan kaynaklara ulaşımı kolaylaştıracak sosyal ağ ve grupların oluşturulması ve bunlara katılım,
- 4- İnsan kaynakları olarak bireysel beceri ve tecrübeler,
- 5- Maddi kaynaklar olarak ulaşım, iletişim gibi ihtiyaçları karşılayacak araç ve hizmetler.

Bu kaynakların verimli kullanımı iyi bir koordinasyon ve planlamayı gerektirdiğinden, organizasyonel yapıların varlığı toplumsal olayların başarısında önemli rol oynar.

1.3. Politik Süreç Teorisi

1970'li yıllarda politik çevrenin toplumsal olaylar üzerindeki rolü üzerinde duran sosyologlar, politik değişimlerin toplumsal olayların oluşumunu kolaylaştıran fırsatlar sunduğunu savunmuşlardır (Dunn, 1972; Skocpol, 1979). Diğer bir ifadeyle, toplumsal olayların başarıya ulaşma ihtimalinin politik çevrenin sunmuş olduğu fırsatlarla doğru orantılı olduğu ileri sürülmüştür. Rusya Devrimi bu duruma örnek gösterilerek, devrimin başarılı olmasının temel nedeninin uzun süren savaş sonrasında devlet gücünün zayıflaması neticesinde ortaya çıkan fırsatların değerlendirilmesi olduğu vurgulanmıştır (Garner, 1996). Otoriteler tarafından alınan politik kararların ve uygulamaların da toplumda acıların kaynağı olabileceği ve toplumsal olayların gerçekleşmesine zemin hazırlayabileceği, bu teorinin ortaya koyduğu bir diğer argümandır.

Charles Tilly (1973) bu teoriyi geliştirerek kolektif aksiyon düşüncesinin ortaya çıkmasında toplumun merkez siyaset anlayışının etkili olduğunu söylemiştir. Tilly, toplumsal olayları devlet

gücünü elinde bulunduranlarla bu gücün dağılımını değiştirmek isteyen grupların mücadelesi olarak görmüştür. Tilly'nin bu yaklaşımı toplumsal olayların anlaşılma sürecinde yeni bir paradigma başlatmıştır.

Diğer taraftan, merkezi olmayan politik sistemlerle yönetilen toplumların, merkezi yönetimin hakim olduğu toplumlara göre toplumsal olaylara daha açık olduğu vurgulanmıştır. Armstrong ve Bernstein (2008: 87) tarafından yapılan çalışmada ise politik ve ideolojik olarak farklı grupların yer aldığı toplumların, toplumsal olayların oluşumu için daha fazla fırsat sunduğu belirtilmiştir. Bir diğer ifadeyle farklı gruplar arasında güç mücadelesinin toplumsal olayları tetikleyen önemli bir unsur olduğu anlatılmıştır. Heterojen toplumlarda gruplar arası daha karmaşık ilişkiler hüküm sürdüğünden, bireyler kendisine bu çoklu ilişkilerin ortasında bulur ve taraf seçme baskısı bireyi strese sokar. Ancak bu durum, aynı zamanda bireyin üzerinde baskı uygulayan grubun gücünün zayıflamasını da sağlar ve bireylere özgür iradelerini kullanma fırsatı verir (Blau ve Schwartz, 1984: 84). Homojen toplumlarda ise otoritelerin birey üzerindeki baskıları sürekli olur. Bu baskıdan kurtulması zor olan bireyler, kendilerini toplumun norm ve değerlerine uymak zorunda hissederler. Bu nedenle heterojen toplumlar, homojen toplumlara göre toplumsal olayların oluşumu için daha fazla fırsat sunarlar (Blau ve Schwartz, 1984; Durkheim, 2006; Simmel, 1955). Bu düşünceye dayanan McVeigh (1995: 466), homojen toplumlarda ekonomik eşitlik esasına dayanan politikalara daha fazla talep olurken, sosyal özgürlük konularında pek fazla talep olmadığını belirtmektedir. Heterojen toplumlarda ise bu durumun tam tersi görülür. Ekonomik konservatizm desteklenirken, sosyal özgürlük politikalarının daha fazla geliştirilmesi istenir.

Politik çevre temelinde toplumsal olaylara bakmayı esas alan bu teori, kendinden önceki teorilerin ihmal ettikleri boşluğun doldurulmasına katkıda bulursa da, toplumsal olayları organize eden aktörlerin rollerini incelemek konusunda yetersiz kalmıştır. Diğer bir ifade ile daha çok dış faktörlere odaklanan politik süreç teorisi, iç faktörlere, yani toplumsal olayların oluşum sürecine etki eden kimlik ve kültür gibi faktörleri ihmal etmiştir. Bu boşluğu gören sosyologlar, toplumsal olaylar üzerine yaptıkları sonraki çalışmalarda bu faktörler üzerinde yoğunlaşmışlar ve "yeni toplumsal olay teorileri"ni geliştirmişlerdir. Armstrong ve Bernstein (2008: 74) politik sürecin aslında bu faktörlere - kimlik, kültür, sosyal yapı, vs.- göre şekillendiğini belirtmektedirler.

1.4. Yeni Toplumsal Olay Teorileri

Yeni toplumsal olay teorisyenleri genel olarak toplum yapısı ve kültürün toplumsal olaylar üzerindeki etkileri üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu yaklaşımın başlıca temsilcilerinden olan Alain Touraine (1997) ve Jürgen Habermas (1973), toplumsal olayları, modern toplumlardaki demokratik sistemin bireylerin hak, özgürlük ve adalet taleplerini karşılayamaması neticesinde gelişen reaksiyonlar olarak değerlendirmişlerdir. Touraine "programlanmış toplum" (*programmed society*) kavramını kullanarak, post-modern toplumlardaki sosyal ilişkilerin karmaşık yapısına dikkat çekmiştir. Ona göre, özel hayat her zaman olduğundan daha fazla toplumsal hayatın merkezindedir. Bu yüzden, iki hayat alanı arasındaki çatışmalar kaçınılmaz hale gelmiş ve toplumsal olaylar ortaya çıkmıştır. Devlet politikaları, ekonomik sistem ve iletişim ağları her geçen gün daha fazla sosyal özgürlükleri sınırlandırmakta ve toplumsal olayları tetiklemektedirler. Toplumsal olaylar, bu özgürlüklerin yeniden kazanılması için yegâne araçtır. Habermas da, Touraine gibi devlet politikalarının ve ekonomik hayatın işleyişinin hem sosyal hem de özel hayat üzerindeki sınırlandırıcı etkisine vurgu yapmış ve bu düşüncesini *lifeworld* kavramıyla ifade etmiştir. Toplumsal olaylar, devlet politikalarının ve ekonomik sistemin bu sınırlandırıcı etkilerine karşı gösterilen reaksiyonlardır.

Bu teorinin savunucuları toplumsal olayları, ekonomik, sosyal ve politik çevreden ziyade post-modern toplumlarda hayat kalitesini tehdit eden unsurlara karşı gösterilen tepkiler olarak açıklamışlardır (Buechler, 1995; Inglehart, 1990). Scott (1990: 18). Yeni toplumsal olayların amacının toplumsal değerleri ve bireysel kimlikleri dönüşüme uğratarak, alternatif yaşam stilleri geliştirmek olduğunu ifade etmişlerdir.

Ancak Cohen (1985: 665), eski tarz toplumsal olayların halen varlıklarının devam ettiğini belirtmiştir. Yeni olan şey ise, yeni toplumsal olayların sosyal sistemi dönüştürücü potansiyelinin politik amaçlardan ziyade sosyo-kültürel amaçlara yönlendirilmiş olmasıdır (Evers, 1985: 665). Bu bakış açısından, yeni toplumsal olayların Marx'ın "sınıf çatışması" tezinin yerini aldığı söylenebilir. Yeni toplumsal olaylar günlük sosyal hayat üzerinde kurulan baskılar üzerine odaklanmakta, sembolik eylem ve materyaller vasıtasıyla bu baskıları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır (Bernstein, 2005: 54). Bu olaylar genel olarak barış, çevrecilik, gençlik ve nükleer karşıtı konular nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Katılımcıları yüksek eğitilmiş bireyler veya üniversite öğrencileridir (Melucci, 1985; 1989; Offe, 1985).

Yeni toplumsal teorilerin yapmış olduğu en büyük katkı, toplumsal olayların sadece maddi çıkarlar ve ihtiyaçlar nedeniyle ortaya çıkmadığı, sosyo-kültürel değerler, kimlik, ideoloji ve sivil toplumun da toplumsal olayların oluşumunda önemli etkisi olduğuna vurgu yapmasıdır (Pichardo, 1997: 425). Yeni toplumsal olayların bir diğer önemli özelliği, kendilerine özgü bir yapısının olması; bu nedenle de ne zaman ve nasıl ortaya çıkacakları konusunda doğru tahminlerde bulunmanın zor olmasıdır.

Yeni toplumsal olay teorileri, toplumsal olayların anlaşılmasına sağlamış oldukları bu katkılara rağmen, post-modern toplumlarda görülen konservatif olaylar hakkında herhangi bir açıklama getirememiştir (Pichardo, 1997). Bu nedenle toplumsal olaylar üzerine yapılan son çalışmalar daha çok kültür, ortak düşünce ve inançlar üzerine yoğunlaşmıştır. Özellikle kültürü konu alan çalışmalar (McAdam, 2003), toplumsal olayların farklı kültürleri barındıran geniş kültürler içerisinde var olduklarını ve kendilerine özgü ayrı bir kültür geliştirdiklerini ortaya koymuştur.

2. TOPLUMSAL OLAYLARIN YÖNETİMİ VE TÜRKİYE'DEKİ DURUM

Toplumsal olay teorileri genel anlamda, bu hareketlerin, devlet otoritelerini toplumdaki eşitsizlik ve adaletsizliklerin kaynağı olarak görülen uygulamaları değiştirmeye zorlamak amacıyla organize edildiğine vurgu yapmaktadır. Toplumsal olaylar, kamu düzenini bozma ihtimali yüksek olan aktiviteler oldukları için, devletin bu olayları, sosyal hak ve özgürlükleri aşırı ölçüde kısıtlamalar getirmeden, kanunlara uygun müdahale stratejileri ile kontrol altına alması gerekir. Müdahale stratejileri uygulanırken kanunlarla belirlenen sınırların aşılması, devletin halk desteğini kaybetmesine yol açar, toplumdaki memnuniyetsizlikleri artırır ve telafisi zor kırılğanlıklara ve kutuplaşmalara neden olur (Snow ve diğerleri, 2004).

Türkiye'de toplanma özgürlüğü Anayasal (Md: 34) koruma altına alınmış bir haktır. Toplumsal olayların düzenlenme şekilleri, yasal sınırlamalar, göstericilerin hak ve sorumlulukları ve cezai hal ve şartları, güvenlik birimlerinin toplumsal olayların yönetiminde yetki ve sorumlulukları 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda³ (TGYK) yer almaktadır. Bu kanun iç güvenlik birimleri olarak hem jandarma hem de polisi bağlamaktadır. Ancak Türkiye'de toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin büyük bölümü polis bölgesinde düzenlendiği için polisin toplumsal olayları yönetmedeki rolü ve etkinliği jandarmaya göre oldukça fazla olarak gözükmektedir.⁴

Bu kanunun yanında Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik (TGYKY),⁵ Çevik Kuvvet Yönetmeliği,⁶ polisin görev ve yetkilerini gösteren önemli mevzuatlardır. Toplumsal Olaylarda Görevlendirilen Personelin Hareket Usul ve Esaslarına Dair Yönerge de toplumsal olayların yönetiminde önemli bir yasal düzenleme olarak gözükmektedir. Ayrıca, günün şartlarına göre ve toplumsal olaylara müdahaleler sonrası İçişleri Bakanlığı ve

³R.G. 08.10.1983, Sayı, 18185.

⁴ 2013 yılında tüm Türkiye'de Jandarma sorumluluk bölgesinde 2013 yılında meydana gelen toplumsal olaylar sayısı 47 iken (Jandarma.gov.tr, 2015: 64), bu oran polis sorumluluk bölgesinde 2014 yılı için 21.826 olarak gerçekleşmiştir (EGM, 2015: 32).

⁵R.G. 08.08.1985, Sayı, 18836.

⁶R.G. 30.12.1982, Sayı, 17914.

Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) tarafından çıkarılan bir çok genelgede yer alan tanımlarda, görev tanımlarında, zor kullanma usul ve esasların açıklanmasında ve toplumsal olaylara müdahale araçlarının belirlenmesinde, toplumsal olayların yönetiminde polise kazandırılmak istenen felsefeyi görmek mümkün olmaktadır (Taşcı, 2013).⁷

Bu mevzuatlarda polise kazandırılmak istenen davranışlar; aşırı güç kullanımının önüne geçmek, toplanma özgürlüğünün bir hak olduğunun polislerce içselleştirilmesi, uluslararası müdahale standartlarına ulaşılmaya çalışılması –Türkiye’nin kendine özgü kültürel, etnik ve bölgesel yapısı da dikkate alınmaya çalışılarak- gibi amaçlara yönelik politikaların gerçekleştirilmeye çalışıldığı ve zaman içerisinde yenilendiği görülmektedir (Taşcı, 2013).⁸ Bu yapılanmalarda ve mevzuatlarda genel olarak toplumsal olayları meydana getiren nedenlerin kaynağına vurgu yapılmadığı ve hangi nedene göre hangi tür müdahalelerin yapılmasına dair yukarıda bahsedilen teorilerin etkisinin bulunmadığı söylenebilir. Karar verme süreci, olaylara müdahale öncesi ve aşamasında netleşmektedir. Yani, toplumsal olaylara müdahalede toptancı bir anlayışın var olduğu söylenebilir. EGM’nin siyasi, ekonomik, kültürel hangi tür toplumsal olaya, ne şekilde bir müdahalede bulunmasıyla ilgili geniş bir araştırma yapılması uygun olacaktır. Ancak toplumsal olayların başlangıçtaki nedenleri farklılıklar gösterse de, toplumsal olayın devamı aşamasında nedenler arasında geçişkenlikler olduğu görülebilmektedir.

Türkiye’de polis, EGM çatısı altında merkezi bir yönetim sistemine tabidir ve İçişleri Bakanlığına bağlı olarak görev yapmaktadır. Polisin toplumsal olayların yönetiminde EGM bünyesinde Güvenlik Dairesi Başkanlığı adı altında bir yapılanmayla toplumsal olayların yönetimine özel bir önem verdiği görülmektedir. İllerde ise sivil elbise ile görev yapan Güvenlik Şube Müdürlükleri ve resmi üniformayla görev yapan Çevik Kuvvet Müdürlükleriyle toplumsal olayların yönetiminde ortak çalıştıkları görülmektedir. Sivil çalışan birim Güvenlik Şube Müdürlüğü olarak adlandırılmakta; toplumsal olaylara müdahalede sözlü müdahalelerin tümü bu birim personeli tarafından grup liderlerine yaptırılmaktadır. Fiziksel müdahale ise Çevik Kuvvet personeli tarafından yapılmaktadır. Diğer taraftan terör, istihbarat, asayiş ve tüm diğer polis birimlerinin de toplumsal olaylarda görev aldığı bilinen bir gerçektir. Batı ülkelerinde de toplumsal olayların yönetiminde özel birimler mevcuttur. Ancak, Türkiye’de Çevik Kuvvet birimlerinin yanında sivil elbiseyle görev yapan polis birimleri toplumsal olayların yönetimine pek fazla katılmamaktadır (Taşcı, 2013).

Toplumsal olayların yönetimi, bireyleri kamu düzenini bozan toplumsal hareketlere katılmadan caydırıcı politikaların belirlenmesi anlayışına dayanır. Yasal sınırlar içerisinde yapılan toplumsal olaylarda ise, grubun faaliyetleri uzaktan gözlemlenerek, toplumun gelişimine katkıda bulunacak mesajları vermelerine engel olunmamalıdır. Bu durum demokratik bir devlet anlayışının yansıması olarak kabul edilmelidir. Bu anlayış EGM tarafından benimsenen bir davranış tarzı olarak görülmektedir (Taşcı, 2013: 278).

Toplumsal olaylar başarıya ulaşmasa bile, organize eden gruplar grup kimliğini sürdürmek ve güçlendirmek için toplumsal olaylar organize etmeye devam ederler. Bu olayların, aşırı güç

⁷ Bu mevzuatların geniş bir incelemesi için Taşcı (2013) tarafından hazırlanan “Türkiye’de Toplumsal Olaylara Müdahale Politikasının Analizi,” başlıklı Doktora Tezine bakılabilir.

⁸ Kanunlaştırma olarak adlandırılabilen bu faaliyetler kapsamında; EGM kendi yasal sınırları dâhilinde toplumsal olaylara müdahaleye yönelik kendi görev sınırları içerisinde güncel kanunlaştırma faaliyetleri yapmaktadır. Bu süre içerisinde birçok genelge yayınlanırken, Güvenlik Daire Başkanlığı Kuruluş Yönetmeliği 2007 yılında tamamen yenilenmiş, Toplumsal Olaylarda Görevlendirilen Personelin Hareket Usul ve Esaslarına Dair Yönerge tamamen değiştirilmiş, 2008 yılında Göz Yaşartıcı Gaz Silahları Ve Mühimmatları Kullanım Talimatı yayınlamış, 2012 yılında Toplumsal Olaylarda Müzakereci Görevlendirilmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönergeyi yürürlüğe sokulmuştur. Mevcut Çevik Kuvvet Yönetmeliği ve Polis Çevik Kuvvet Özel Tim Yönergesinin ise günün şartlarına uygun olarak düzenlenmesine yönelik çalışmaların devam ettiği belirtilmektedir (Taşcı, 2013: 291-292). Bununla beraber TGYK’nın hükümetlerce birçok kez maddelerinin değiştiği, bazı maddelerinin sertleştirildiği, bazı maddelerinin daha özgür hale büründürüldüğü, bazı maddelerinin Anayasa Mahkemesince iptal edildiği görülmektedir (mevzuat.gov.tr, 2015). Yani iktidarlar ve hükümetler için önemli bir kanun olarak görülmektedir. Çünkü toplumsal olayları düzenleyen bir kanundur. Bu hakkın olumsuz kullanımı hükümetleri zorlayabilmekte ve hatta devirebilmektedir.

kullanımı gibi uygun olmayan yöntemlerle kontrol altına alınmaya çalışılması, toplumsal olayların daha geniş kitleler tarafından desteklenmesini sağlar. Bu nedenle uygun müdahale stratejilerin, olayın mahiyetine göre belirlenmesi kamu düzeninin en kısa sürede yeniden tesisi için çok önemlidir.⁹

Della Porta ve Reiter (1998) üç ayrı müdahale yöntemi önerirler: Zorlayıcı yöntemler, ikna edici yöntemler ve bilgilendirici yöntemler. Zorlayıcı stratejiler toplumsal olayları güç kullanarak kontrol altına almayı öngörürken, ikna edici stratejiler toplumsal olayları organize eden gruplar ile arabuluculuk ve müzakere¹⁰ yöntemlerinin uygulanmasını savunur. Bilgilendirici stratejiler ise toplumsal olayların gelişimini araştırarak, bu olayları organize eden grupların argümanlarına alternatifler üreterek toplumsal olaylara verilen halk desteğini zayıflatmak amacı güder.

Trager ve Zagorcheva (2005: 91), toplumsal olayların kolektif şiddete dönüşmesini engellemek için, sosyal hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi yoluyla kalplerin ve mantığın kazanılması gerektiğini savunur. Bireylerin toplumsal olaylara iten sebepleri ortadan kaldıracak stratejiler üretilmesinin en doğru yöntem olacağını belirtirler. Ancak bu durum polisi aşan bir konudur. Çünkü toplumsal olayların başlangıcında polis bulunmamaktadır. Cerrah (1997:363), toplumsal olayların çıkış nedenlerinin geriye dönük olarak araştırılması halinde, aslında toplumu ilgilendiren sosyal bir olay olduğunu belirtir. Bu açıdan polisi aşan bir boyutu bulunmaktadır. Cerrah'ın bu tespiti, toplumsal olayların yönetiminin sadece polisin görevi olmadığını, olayların ortaya çıkmasına neden olan sebeplerin ortadan kaldırılmasında diğer kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının da olayın mahiyetine göre sorumluluklarının olabileceğini göstermektedir.

Alan Dershowitz (2002), toplumsal düzeni tehdit eden kolektif eylemlere müdahale yöntemlerini dört ayrı kategoride inceler. Birinci metod, bireylerin toplumsal olaylara katılmakla alacağı risklerin, olaylardan bekledikleri faydalardan daha fazla olacağına inandırmaktır. İkinci metod, eylemleri organize eden grupları baskıcı yöntemlerle ihtiyaç duydukları kaynaklardan ve hedeflerden uzak tutarak girişimlerini başarısız kılmaktır. Üçüncü metod, aktivistlerin düzenleyecekleri aktivitelerin yanlış olduğu konusunda ikna edilmesini öngörür. Son metod ise toplumsal olayların oluşumuna neden olan fakirlik, adaletsizlik ve eşitsizlik gibi sebeplerinin ortadan kaldırılmasını amaçlayan önleyici stratejileri kapsar.

Bu stratejilere bakıldığında, TGYK'da ve toplumsal olaylarda polise yetki veren diğer mevzuatlarda, polise birinci stratejiye yönelik doğrudan bir sorumluluk yüklenmediği, hatta zatında böyle bir çalışmanın devletin göstericilere ve topluma karşı uyguladığı toplum mühendisliğine yönelik bir çalışmanın konusu olabileceği söylenebilir. Bu durum, başlı başına toplumu sindirmenin ve susturmanın bir aracı olarak kullanılabilir. Bu nedenle, demokratik ülke yönetimlerinin çok uygulayacağı bir yöntem olarak görülmemektedir. İkinci ve üçüncü yöntemler de toplanma özgürlüğü açısından riskli yöntemler olarak kabul edilse de, bu yöntemlerin kanunlara açıkça aykırı, içeriğinde silah, saldırı¹¹ ve şiddet içeren veya bunları içerme ihtimali oldukça fazla olan toplumsal olaylar için kullanılacak yöntemler olarak kabul edilmelidir. Yani, bu

⁹ ABD'de 1954 yılında meydana gelen zenci Watts ayaklanması bir örnek olarak verilebilir. Kalabalık içerisinde zenci bir kadının polis tarafından tutuklamaya çalışılması, kadının yardım istemesiyle başlayan olaylar sonucu artan olaylar neticesi, 34 kişi hayatını kaybetmiş ve Amerika'nın en kanlı olayı yaşanmıştır (Cinoğlu ve Güneş, 2003:308-309).

¹⁰ EGM son yıllarda toplumsal olaylarda, göstericilerle müzakere yapılması yöntemine önem vermektedir. Bu konuda 2007 yılında başlayan çalışmalar, 2012 yılında çıkarılan bir yönergeyle yasal bir metin haline getirilmiş, müzakere kurslarıyla müzakereciler yetiştirilmiştir. Aslında toplumsal olayların yönetiminde yer alan uygulayıcıların ve hatta göstericilerinde müzakereye önem verdiği görülmektedir (Taşcı, 2013: 168-177). TGYK'da topluluklarla müzakereye gidilmesine yönelik herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Hâlbuki polis birçok toplumsal olayda, olayları yönetmek için müzakere tekniğini kullanmakta ve olayları büyümeden önleyebilmektedir. Bu yetkinin kanunda yer almaması eksiklik olarak görülmektedir (Taşcı, 2013: 290).

¹¹Kanunda toplanma özgürlüğünün kullanımının en temel ve keskin sınırı toplumsal olayların şiddet içermemesidir. Bu sınır "Herkes, önceden izin almaksızın, bu kanun hükümlerine göre, silahsız ve saldırısız olarak, kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir" (TGYK, Md:3) şeklinde açıklanmaktadır. Dolayısıyla bu sınırın aşılması halinde polisin toplumsal olaylara müdahalede alacağı ve uygulayacağı tedbirler artacaktır.

stratejilerin her toplumsal olay için kullanılması kabul edilmezken, yukarıda açıklanan şartları taşıyan olaylar için kullanılması zorunlu olmaktadır. Son yöntem ise polisin yetkisini çok aşan, devletin uygulayacağı kamu politikalarıyla aşılabilecek, doğrudan meclis ve hükümetlerin alacağı kararlar ve uygulamalara bağlı olan bir yöntemdir.

Toplumsal düzeni tehdit eden terör ve şiddet olaylarına katılım üzerinde önemli araştırmalar yapan Jeremy Ginges (1997) de, baskıcı ve hoşgörülü (kapsayıcı) stratejiler olarak iki tür müdahale yöntemi tanımlamıştır. Ginges bu tespitleri toplumsal olayların yönetiminde yol gösterici olabilir. Baskıcı stratejiler, grupla diyalog kurmayı kesinlikle reddederek, olaydan beklenen faydaları azaltmayı ve riskleri arttırmayı hedefler. Hoşgörülü stratejiler, grupla diyaloga geçerek, grubun isteklerini ve düşüncelerini anlamaya çalışır. Türkiye’de polisin baskıcı stratejilere yönelik çalışmasının fazla olmadığı, mevzuattaki genel anlayışın gruplarla diyaloglar kurulmasına önem verilmesi ve grupların isteklerinin anlaşılmasına yönelik çabaları teşvik ettiği görülmektedir.¹²

Bu durumun üç ayrı boyutu vardır. Birincisi, toplumu oluşturan grupların moral değerleri ve kurumlarının meşruiyeti tanınmış olur. İkinci olarak, topluma daha az entegre olmuş grupların toplumsal olaylara katılma ihtimalleri daha fazla olduğu için, hoşgörülü stratejiler sayesinde bu grupların toplumsal olaylara katılımı ve verecekleri destek azalır. Son olarak bu yöntem, her toplumsal olayın dinamiklerini keşfetmeye ve daha uygun stratejiler üretilmesine imkan verir. Bu stratejilerin avantaj ve dezavantajlarını değerlendiren Ginges (1997), memnuniyetsiz grupların düşüncelerini dikkate alan hoşgörülü stratejilerin daha fazla psikolojik geçerliliklerinin olduğunu vurgular. Bu öneriler kapsamında toplumsal olayların yönetilmesinde takip edilmesi gereken stratejiler Şekil 1. de sunulmuştur.

¹²Toplumsal Olaylarda Müzakereci Görevlendirilmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönergede, toplumsal olayların yönetiminde görev alan müzakerecilerin görevleri şu şekilde açıklanmaktadır. Buna göre olayların öncesinde;

a) İrtibata geçilmesinde fayda duyulabilecek kurum amirleri, sivil toplum kuruluş yöneticileri, muhtarlar ve kanaat önderleri ile sürekli irtibat ve diyalog içerisinde bulunmak,

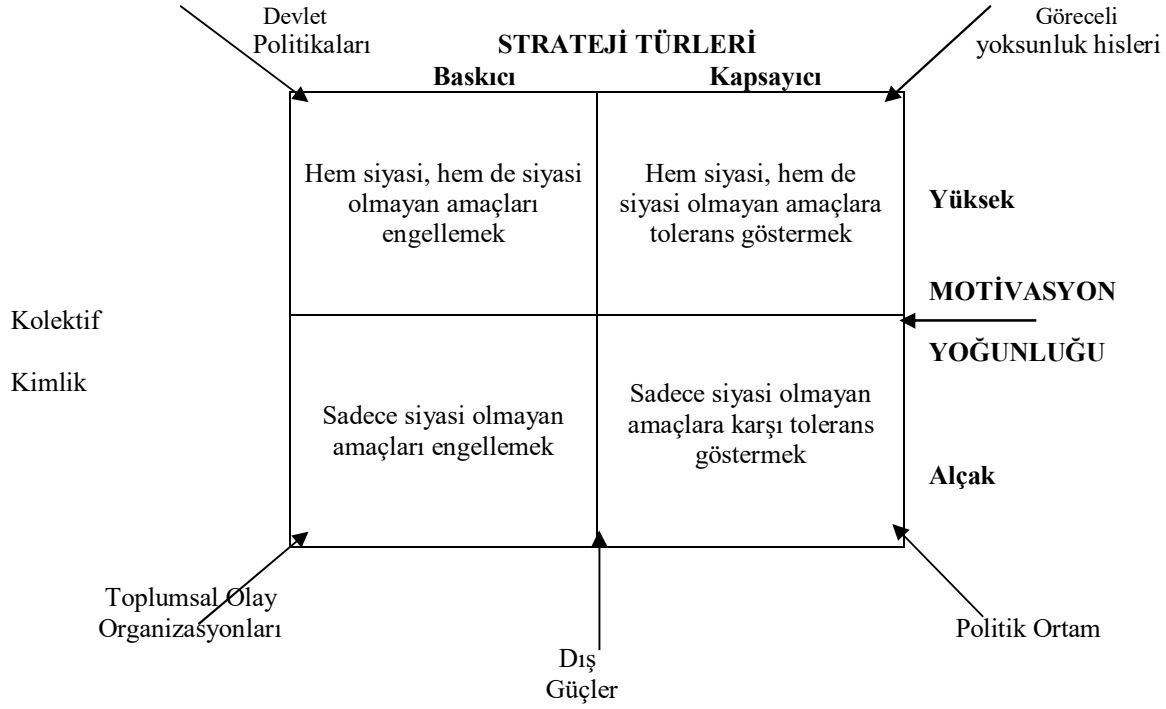
b) Eylem/etkinlik bilgisi alındıktan sonra grup lideri/yöneticileriyle veya grubu olumlu yönde etkileyeceği değerlendirilen kişiler ile irtibata geçmek ve müzakere sürecini başlatmak,

c) Eylem/etkinliğin amacı, zamanı, güzergâhı, katılımcı/grup profili, sayısı vb. bilgileri elde ederek ilgili birimlerle değerlendirmek,

ç) Elde edilen ve değerlendirilen bilgiler doğrultusunda üst makamları bilgilendirerek ortak hareket tarzının belirlenmesine katkı sağlamak,

d) Grup liderine/yöneticilerine ilgili mevzuat hükümlerini ve yasalara uygun hareket tarzını hatırlatarak etkinlik ile ilgili oluşabilecek kaygı ve hassasiyeti aktarmak (Md: 7/1) şeklinde görevleri bulunmaktadır. Bu yetkiler toplumsal olayların yönetiminde hoşgörülü bir anlayışın kabul edildiğini göstermektedir.

Şeki11. Toplumsal olaylara müdahale stratejileri

Motivasyon yoğunluğu dikey ekseninde gösterilirken, strateji türleri yatay ekseninde gösterilmiştir. Hem siyasi, hem de siyasi olmayan amaçları engellemeyi hedefleyen baskıcı stratejiler, marjinalleşmiş grupları toplumsal olaylara ve kolektif şiddete iter, çünkü devlet sistemle ilgili bir takım sorunları olduklarına inanan gruplara toplumsal olaylar organize etmek veya organize edilen olaylara katılmaktan başka çıkış yolu bırakmaz. Sadece siyasi amaçları engellemek, bireylere, devletin onları sıkıntıya sokan sosyal sistem ile ilgili bir takım sorunların varlığından haberdar olduğunu, ancak grubun özellikle siyasi isteklerinin devlet kurumları açısından bazı kırmızı çizgiler içerdiği mesajını verir.

Diğer taraftan, hem siyasi, hem de siyasi olmayan amaçlara tolerans göstermek toplumsal olaylara katılımı ve kolektif şiddet riskini arttır, çünkü grup bu yöntemin menfaatlerini elde etmek için en etkili yöntem olduğu algısına kapılır. Sadece siyasi olmayan amaçlara karşı tolerans göstermek ise, gruba, devletin sosyal sistemdeki problemlerin farkında olduğunu ve bu problemleri çözmek için elinden geleni yaptığı mesajını verir. Bu sayede, grup ile otoriteler arasında pürüzsüz bir diyalog ortamı kurulmuş olur. Göreceli yoksunluk hisleri, kolektif kimlik, siyasi ortam, dış etkenler (ideolojik ve kültürel farklılıklar gibi) ve toplumsal olay organizasyonlarının faaliyetleri toplumsal olayların organize edilmesi veya bu olaylara katılımı besleyen motivasyonu etkileyen diğer faktörlerdir.

TGYK'da iki tür etkinlik toplumsal olay kapsamında değerlendirilmiştir: (1) Belirli konularda halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından düzenlene açık ve kapalı yer toplantıları; (2) belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu oluşturmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından düzenlenen yürüyüşler (TGYK, Md: 2). Her iki tanımda ortak olan özellik bu etkinliklerin halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu oluşturmak amacı taşımasıdır. Kanununun 4. maddesinde ise, siyasi partilerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, vakıfların, derneklerin, ticari ortaklıkların ve diğer tüzel kişilerin özel kanunlarına ve kendi tüzüklerine göre yapacakları kapalı yer toplantıları, tören, şenlik, karşılama ve uğurlamalar, bilimsel, ticari ve ekonomik amaçlarla yapılan toplantılar ve p,spor faaliyetleri gibi etkinlikler

kanun kapsamı dışında tutulmuştur. Yani, siyasi olan gösteriler dikkatle takip edilmesi gereken olaylar olarak kabul edilirken, siyasi olmayan gösterilere hoşgörüyle yaklaşılmaktadır. Ancak, bu iki farklı ayrımın kanun uygulayıcısı olan polis tarafından nasıl yapılacağı net olmadığı gibi poliste net bir tutum ve davranışın olmadığı eleştirisi getirilmektedir (Taşçı, 2013: 27).

Toplumsal olaylar iyi yönetilirse toplumun ortak amaçlarına hizmet eden ve toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir yapıya bürünür. Bu sayede, toplumdaki değişimlerden olumsuz etkilenen memnuniyetsiz gruplar ile devlet otoriteleri arasında ortaya çıkması muhtemel şiddet eylemleri ve gereksiz çatışmalar önlenmiş olur. Sosyal problemlerin sebebi toplum içindeki aktörler arasındaki sistematik iletişimin bozulmasıdır (Habermas, 1991: 226). Yapılması gereken, aktif iletişimi bozan nedenlerin ortadan kaldırılarak diyalog ortamının yeniden tesis edilmesidir. Aktif iletişim, tarafların grup çıkarlarını ön plana çıkarmadan kendilerini birbirlerinin yerine koyarak, karşı tarafın düşünce ve isteklerini anlamaya çalışmasını ifade eder. Bu sayede, otoriteler toplumsal olay gruplarının ne istediklerini öğrenme ve kendi hassasiyetlerini onlara iletme fırsatı bularak, geliştirilecek uygun stratejilerle grubun davranışlarını kontrol altına alabilir (Habermas, 1973).

Bu tespitleri destekleyen Derrida, bireyler, gruplar ve kamu kurumları arasında saf bir iletişim (pure communication) kurularak karşılıklı duygu ve düşüncelerin anlaşılması gerektiğini ifade eder (Borradori vd., 2003). Bu sürecin bilinçli olarak işletilmesi fikirlerin net olarak anlaşılmasını sağlar ve toplumsal birlikteliği güçlendirir. Saf iletişimin sosyal birliktelik bilincinin sürdürülmesi için tek başına yeterli olmayacağını söyleyen Durkheim (2006), bu iletişimin faydacı değil, tarafsız bir algı üzerinden yapılması gerektiğini belirtir. Bu noktada Weber (1978), saf iletişimin demokratik kurumlarla da desteklenmesi gerektiğini söyler. Demokratik kurumların varlığı, toplumsal olay gruplarının rasyonel olmayan tavır ve davranışlarının kontrol altına alınması için olmazsa olmaz bir şarttır.

Kendilerini dışlanmış hisseden grupların yeniden topluma entegrasyonu için otoriteler, onlarla ve toplumun içindeki diğer gruplarla herhangi bir çıkar hesabına dayanmayan samimi iletişim kurmalı ve sosyal faydaların eşit dağılımı konusunda onları tatmin etmelidir (Tilly, 1978). Otoritelerin toplumu kucaklayan bu davranışları, bireylerin toplumsal dayanışmanın önemi konusunda bilinçlendirir ve sosyal norm ve değerlerin korunması için kendi menfaatlerini terketmeleri konusunda daha istekli davranmalarını sağlar. Sonuç olarak, toplumda paylaşılan değerler artar, ortak duygu, düşünce ve hedefler belirginleşir ve karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma duygusu hakim olur. Böyle bir sosyal ortamda, bireyler yeniden toplumun üyesi olmaktan memnuniyet duyarlar. Sosyal sistemin kurallarını, toplumsal birliktelik duygularını destekleyen unsurlar olarak kabul ederler. Böylece kırgınlıklar, saygı ve hoşgörüye; memnuniyetsizlikler, ortak hedeflere ulaşmak amacıyla karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma duygularına dönüşür.

Hoşgörüye dayanan kapsayıcı stratejilerin uygulanmasında bir dizi yol takip edilir. Önce kamu düzenini sağlamakla görevli otoriteler, toplumsal olayları organize eden gruplarla biraraya gelip müzakere yaparak, toplumsal olayın işleyişi ve grubun hareketleri üzerinde bir uzlaşmaya varmaya çalışırlar. Bu aşamada grubun karakteristik özellikleri (barışçı, radikal, veya şiddet eğilimli) ve amaçları (sosyal, kültürel, ekonomik veya siyasi) belirlenir. Grupla uzlaşma arayışlarını devam ettirmek için uygun şartlarda toplumsal olayın düzenlenmesi hakkı otoriteler tarafından garanti edilmelidir. İkinci aşamada, barışçıl grupların, şiddet yanlısı gruplardan güvenliklerini tehlikeye sokmadan ayrılması sağlanmalıdır. Barışçıl gruplara amaçlarına uygun toplumsal olay faaliyetlerine devam etmelerine izin verilirken, şiddet yanlısı gruplar yalnızlaştırılarak, şiddet içeren hareketlere devam etmeleri halinde alacakları risklerin oldukça yüksek olacağı anlatılmalıdır. Bu grupların şiddet eylemlerinden vazgeçmeleri halinde uzlaşma arayışları devam ettirilmeli; şiddet eylemlerinde ısrarcı davranmaları halinde güç kullanımı devreye sokulmalıdır. Gruplarla varılan uzlaşmada belirlenen hususlara mutlaka uyulması gerekir. Aksi halde otoritelerin samimiyetine olan inanç kaybolur ve olayların şiddeti artabilir. Gruplarla kurulan diyalogun toplumsal olaylar

bitene kadar aralıksız devam ettirilmesi, grubun kontrol altında tutulması için dikkat edilmesi gereken diğer bir noktadır (Della Porta, 1998; Fillieule ve Jobard, 1998; Waddington, 1998; Winter, 1998).

Toplumsal olayların takibinden sorumlu devlet kurumları; toplumsal olay grubunun inanç, duygu ve değerleri ile uyumlu diyalog kurabilme fırsatı bulabildikleri sürece yukarıda belirtilen bu rasyonel stratejileri uygulama fırsatı bulabilirler. Ancak grubun inanç, duygu ve değerleri ile ortak bir nokta yoksa iletişim yolları kapanır. Böyle bir durumda, toplumun norm ve değerlerine zarar verilmesinin toplumsal olay grubunun beklentilerini de olumsuz olarak etkileyeceği telkinleriyle grubun ikna edilmesi yoluna gidilebilir (Mead, 1934). Bu durum, polisin tarafsızlığına işaret etmektedir. Çünkü polisin her düşünceye tarafsız yaklaşması, hangi düşünceden olursa olsun toplumsal olaylardaki birinci amacının, toplantıyı kimin düzenlediğinden çok toplantının yasal sınırlar içerisinde kalmasını sağlayarak nihayete erdirilmesi olmalıdır. Bu düşüncenin polis tarafından mutlak kabul edilmesi toplumsal olayların yönetiminde akılcı yaklaşımları ön plana çıkarırken, grupların güvenini kazanmasına olumlu katkı sağlar. Türkiye’de özellikle sol kesimde polisin taraflı davrandığına yönelik bir inancın olması eleştiri konusu olmaktadır (Taşcı, 2013: 249-250).

Grup, ortak duygu ve düşüncelerin sürdürülmesinin grubun da menfaatlerine uygun olduğuna inandığı ölçüde, toplumsal olayları yasal sınırları içerisinde ve topluma zarar vermeden yürütmeye çalışacaktır. Bu safhada, toplumsal olayın amaçlarının, kendi kurumsal amaçları arasında yer aldığı STK'lar devreye sokularak, grupların isteklerinin savunucusu olacakları konusunda grubu ikna etmeleri sağlanabilir. Kendi isteklerine, kendi belirledikleri yöntemlerle ulaşmakta ısrar eden gruplara, kamu düzenini bozmanın yasal sorumluluklar doğuracağı hatırlatılarak, ısrarcı davranışları halinde güç kullanılarak hareketleri bastırılır. Kanunda bu görev polis adına güvenlik amiri olarak adlandırılan ve mülki amirlerce atanan yetkilidir (TGYK, Md: 2/d). Bu yaklaşım toplumsal olayları düzenleyenlere de sorumluluklar vermektedir. TGYKY 10. maddesinde, toplumsal olayları düzenleme kurulunun polisle beraber olayların yönetimine katılması gerektiği belirtilir. Yasal olarak başlayan toplumsal olaylarda düzenleme kurulunun, olay yerinde hazır bulunmak, toplantının yasal sınırlar içerisinde kalması için önlemleri almak, olayların yasa dışına çıkması halinde topluluğu dağıtmak için ikazda bulunmak, güvenlik amirine yardımcı olmak gibi görev ve sorumlulukları bulunmaktadır.

Karşılıklı duygu, algı ve taleplerin anlaşılmasını kolaylaştıracak iletişim metodlarının kullanılması taraflar arasında yanlış anlaşılmalara fırsat verilmemesi için gereklidir. Otoritelerin böyle bir iletişime yanaşmaması, toplumsal olaylara katılım tercihlerinde etkili olur ve düzenlenen toplumsal olaylara daha fazla katılım olmasını teşvik eder. Sadece güç kullanma stratejilerini uygulayan otorite her geçen gün inandırıcılığını ve meşruiyetini kaybeder (Snow vd., 2004). Toplumsal olay grubu ile saf bir müzakere sürecinin başlatılmasında, toplumsal olayı tetikleyen dinamikler konusunda bilgi sahibi öğretmen, hemşire, mühendis, doktor, tarım uzmanları veya diğer profesyonellerden faydalanılabilir. Bu arada, otoriteler müzakere için gerekli diğer koşulların oluşturulmasında hassas davranmalıdırlar (Della Porta ve Diani, 2006).

Baskıcı stratejilerle kısa vadede toplumsal olayları kontrol altına almak mümkün olsa da, uzun vadede bu stratejiler toplumdaki kızgınlık hislerinin artmasına neden olur ve kolektif şiddetin zeminini hazırlar (Khawaja, 1994). Wilson (1976), baskıcı stratejilere maruz kalan toplumsal olayların daha fazla radikalleştiğini belirtmiştir. Della Porta (1995) tarafından yapılan başka bir araştırma da aynı sonuca işaret etmiştir. Bu tespitlere dayanarak, hoşgörülü stratejilerin otorite ile toplumsal olay grupları arasında kamu düzenine zarar verilmeden uzlaşma yollarının bulunmasını sağladıkları için, toplumsal olay yönetiminde ilk önce uygulanması gereken stratejiler olduğunu söylemek mümkündür.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Kolektif davranış teorileri, endüstrileşme, kentleşme ve işsizliğin neden olduğu hızlı nüfus hareketlerinin toplum yapısında ani değişimleri beraberinde getirdiğini, bu değişimlerin de sosyal ilişkilerde çatışma ve gerilimleri ortaya çıkararak toplumsal olayların gelişimini teşvik ettiğini ileri sürmektedir. Kolektif davranış teorisyenlerine göre, sosyal sistemdeki problemler bireylerin toplumsal olaylara katılımını teşvik etmektedir (Smelser, 1962: 47). Bu süreçte oluşan kolektif kimlik algısı, bireysel duygu ve düşünceleri arka plana iterek toplumsal olayların biçimini ve şiddetini belirler (Eyerman ve Jamison, 1991: 13). Yani, toplumsal olaya katılan bireyler, şahsi menfaatlerinin peşinden koşmayı bırakarak grubun ortak hedefleri doğrultusunda hareket etmeye başlar.

Sosyal yaşamdaki ani değişimlerin sebep olduğu gerilim ve göreceli mahrumiyet duyguları sosyal kontrol mekanizmalarının zayıflamasına neden olur ve kolektif davranışın gelişmesini sağlar (Kornhauser, 1959; Lang ve Lang, 1961; Turner ve Killian, 1987). Durkheim'ın (1897) en fazla akademik referansın yapıldığı çalışmalarından biri olan "İntihar" (*Suicide*) isimli eserinde, toplumsal düzende oluşan kırılanlıkların toplumun üyeleri üzerinde gerilim oluşturduğunu ve bu gerilimlerin sosyal bağların zayıflamasına ve dolayısıyla intihara neden olduğu belirtilmektedir. Ona göre, bu problemin çözümü için toplumsal dayanışma ve entegrasyonun artırılması gerekmektedir. Avrupa'lı sosyologlar Durkheim'ın bu tespitlerini destekleyerek, sivil şiddet hareketlerinin bireysel davranışları kontrol altında tutan sosyal bağların zayıflaması sonucu oluşan 'kalabalık psikolojisi'nin tetiklenmesiyle ortaya çıktığını belirtirler (Rule, 1988: 83). Amerikalı sosyologlar'da aynı düşüncede birleşmektedirler. Robert Park (1972), toplumsal olayların kaynaklarının sosyal entegrasyon ve sosyal kontrol mekanizmalarının işleyişinde aranması gerektiğini ifade etmektedir.

Blumer (1969), bu yaklaşımı geliştirmiş, kolektif hareketlerin günlük rutin aktivitelerin sosyal düzensizlikler nedeniyle sekteye uğraması sonucu, herhangi bir kural ve yapılanmaya tabi olmadan kendiliğinden geliştiğini savunmuştur. Günlük rutin aktiviteler zinciri bozulan bireyler, içine düştükleri belirsizlik ortamının üzerlerinde oluşturduğu stres ve gerilimden kurtulmak için kolektif hareketlere destek verirler, zira içinde buldukları belirsizlik durumunda kaybedecekleri pek fazla değer kalmamıştır. Turner ve Killian (1987), Blumer'in yaklaşımını destekleyerek, normal şartlarda sosyal hayatın rutin akışını bozan ve gerilimlere neden olan kolektif hareketlerin, bireyler arasındaki iletişim ve etkileşimleri güçlendirdiğini söylerler. Davies (1962) ve Gurr (1970) da, toplumsal hayattan beklentilerle, bireylerin gerçekte elde ettikleri arasındaki farkı ifade eden göreceli mahrumiyet duygusunun, sosyal belirsizlikler nedeniyle ortaya çıkan gerilimin şiddetini artırarak toplumsal olayların oluşumunu hızlandırdığını belirtirler.

Kolektif davranış teorileri, 1960'lı yıllarda toplumsal olayların açıklanmasında yetersiz kaldığı eleştirilerine maruz kalmış ve sosyologlar gerilim ve göreceli mağduriyet duygularından ziyade, sosyal değerler, sosyal entegrasyon ve uzlaşma olgularının toplumsal olaylar üzerindeki etkileri üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bu çalışmalar "kaynakların hareketliliği" teorisini ortaya çıkarmıştır. McAdam'a göre (1982), toplumsal olayların sosyal gerilimler nedeniyle ortaya çıktığı fikri bir takım sorunları beraberinde getirmektedir, zira toplumsal olayların içinde geliştiği toplumun farklı unsurlardan oluşan yapısı ve işleyişini göz ardı edilmektedir. Kaynakların hareketliliği teorisi, rasyonel davranma eğiliminde bulunan bireylerin kar/zarar hesaplamaları neticesinde davranışlarını belirlediklerini belirterek, toplumsal olayların bu hesaplamalar neticesinde ortaya çıktığını savunmaktadır. Toplumsal olaylar, mevcut sistem tarafından haksızlığa uğratıldıklarına inanan bireyler tarafından, sosyal sistemdeki bozuklukların kaldırılması ile elde edilecek menfaatler düşünülerek organize edilir (McCarthy ve Zald, 1977: 1218).

Politik şartların toplumsal yaşam, dolayısı ile toplumsal olaylar üzerinde önemli etkilerinin olduğu ve bu etkilerin daha önceki teoriler tarafından dikkate alınmadığı iddiası ile ortaya çıkan "politik süreç" teorisyenleri, siyasi ortamın ve şartların sunduğu fırsatların toplumsal olayların oluşumuna zemin hazırladığını belirtmişlerdir. Farklı siyasi düşünce ve tercihler toplum içerisinde

kutuplaşmalara neden olur ve bu kutuplaşmalar toplumsal olayları tetikler. McAdam (2003) politik fırsatları 4 kategoride açıklamıştır. Bunlar:

- (1) Politik sistemin şeffaflığı,
- (2) Politik sistemin istikrarı,
- (3) Politik müttefiklerin ve muhalefetin varlığı,
- (4) Devletin baskı gücü.

Cohen ve Arato (1992), toplumsal olayların gelişimi ve başarıya ulaşması için bu fırsatların, toplumsal olay organizasyonları ile desteklenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Politik süreç teorisine yöneltilen eleştiriler 1980'lerde yeni toplumsal olay teorisinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu teori toplu hareket düşüncesinin nasıl ortaya çıktığını, bireyleri bu hareketlere iten faktörleri, hareketlerin içinde geliştiği toplumun yapısını göz önüne alarak açıklamaya çalışmıştır. McAdam, Tarrow ve Tilly (2001) gibi bu teorisinin önde gelen savunucuları, toplumsal olayların niçin ortaya çıktığı konusunda yapmış oldukları yoğun çalışmalar sonucunda, toplumsal olayların sosyal, kültürel ve politik şartların belirlediği karmaşık ilişkiler ve etkileşimlerin sonucu olduğunu belirtmişlerdir. Sonuç olarak, tarihi süreçte toplumsal olayları açıklamaya çalışan birçok teori ortaya konmuş ve her teori kendisinden önceki teorilerin toplumsal olayların dinamiklerini ortaya koymakta yetersiz kaldığını savunmuştur. Daha önceki teorilerden faydalanan yeni toplumsal olay teorisyenlerinin, çağımızda meydana gelen toplumsal olayları daha kapsamlı ve doğru bir yaklaşım geliştirdikleri söylenebilir.

Ortaya konulan bu teorilerin hepsinde sosyal organizasyonların toplumsal olayları organize edilmesindeki aktif rolüne dikkat çekilmiştir. Kamuoyunun düşünceleri üzerinde etkili olan bu organizasyonları kontrol altına almak isteyen devlet otoritesi, kamuoyunun beklentilerine paralel politikalar üretmek zorunda kalmaktadır (McVeigh, 1995). Aksi takdirde devletin meşruiyeti sorgulanma riski ile karşılaşacak ve otorite güce sahip olanlar, yetki ve makamlarını başkalarına bırakmak zorunda kalacaklardır. Devlet politikaları ile toplumun beklentileri arasında paralellik kurulduğunda ise toplumsal olaylar mevcut sistem için tehdit olmaktan çıkarak, sistemi daha da güçlendiren mekanizmalara dönüşeceklerdir.

Toplumsal olaylar, daha geniş sosyal özgürlükler sunan demokratik bir ortamın gelişmesini sağlayabilirler. Ancak, bu olayların kaynakları ve dinamikleri doğru tespit edilerek gerekli önlemler alınmazsa, mevcut demokratik sistemin temellerini derinden sarsacak bir tehdide dönüşebilirler (Melucci 1996). Dolayısı ile toplumsal olayları organize eden aktörler ve bu aktörlerin içinde yaşadıkları sosyo-ekonomik çevre iyi araştırılarak, toplumsal olaylarla dile getirilen taleplerin toplum düzenine zarar verilmeden karşılama yolları keşfedilmelidir (Turnbull, 2014). Kaynak hareketliliği teorisinde vurgulandığı gibi (McCarthy ve Zald, 1977; Oberschall, 1973), toplumsal olaylar kar/zarar hesapları sonunda verilmiş rasyonel kararlar neticesinde organize edildikleri için, geliştirilecek müdahale stratejileri, bu rasyonel karar verme sürecinde riskleri artırarak, elde edilmesi beklenen muhtemel karların azaltılmasını sağlayacak uygulamaları içermelidir. Bu amaçla, birbirini takip eden araştırmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Farklı zaman aralıklarında yapılacak çalışmalarla değişen koşullar tespit edilmeli ve diğer toplumlarda meydana gelen olaylarla karşılaştırmalar yapılarak sosyal koşulların etkileri ölçülmelidir. Yanlış uygulamalar, Suriye ve Mısır'da olduğu gibi memnuniyetsiz grupların kızgınlıklarının geniş kitlelere yayılmasına ve toplumsal olayların sosyal düzeni yıkacak tehditlere dönüşmesine neden olabilir.

KAYNAKÇA

- Andrews, K. ve Biggs, M. (2006). The Dynamics of Protest Diffusion: Movement Organizations, Social Networks, and News Media in the 1960 Sit-Ins. *American Sociological Review*, 71(5), 752- 777.
- Armstrong, E. ve Bernstein, M. (2008). Culture, power, and institutions: A multi-institutional politics approach to social movements. *Sociological Theory*, 26, 74-99.
- Bernstein, M. (2005). Identity Politics. *Annual Review of Sociology*, 31, 47-74.
- Blau, P. ve Schwartz J. (1984). *Crosscutting Social Circles: Testing A Macro Structural Theory of Inter-Group Relations*. Academic Press.
- Blumer, H. G. (1969). Collective Behavior. Lee, A. M. (Ed.), *Principles of Sociology*, ss. 65–121. New York: Barnes and Noble.
- Borradori, G., Derrida, J. ve Habermas, J. (2003). *Philosophy In a Time of Terror*. Chicago: University of Chicago Press.
- Buechler, M. (1995). New Social Movement Theories. *Sociological Quarterly*, 36, 441-464.
- Cerrah, İ. (1997). Toplumsal Olaylar ve Türk Polisi. *Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi Sempozyumu Bildirileri*, 16-18 Ekim 1996. Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı, ss. 361-376.
- Cinoğlu, H. ve Güneş, İ. D. (2003). ABD’de ve İngiltere’de Toplumsal Olayları Kontrol Metodları ve Türkiye Bakımından Önemi. Tülin Günşen İçli ve Fatih Karaosmanoğlu (Ed.), *Uluslararası Polislik ve İç Güvenlik*, Ankara Nobel Yayınları, ss. 297-314.
- Cohen, J. L. ve Arato, A. (1992). *Civil society and political theory*. Cambridge: MIT Press.
- Cohen J. (1985). Strategy or Identity: New Theoretical Paradigms and Contemporary Social Movements. *Social Research*, 52, 663-716.
- Deborah, B. B. (1997). The Impact of Environmental Factors on Factionalism and Schism in Social Movement Organizations. *Social Forces*, 76, 199–228.
- Della Porta, D. (1995). *Social Movements, Political Violence and the State*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.
- Della Porta, D. (1998). Police Knowledge and the Public Order in Italy. D. della Porta ve H. Reiter (Eds.), *Policing Protest: The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ss. 1–32. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Della Porta, D. ve Reiter, H. (Ed.) (1998). *Policing protest: The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Della Porta, D. ve Diani, M. (2006). *Social Movements: An Introduction*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Dershowitz, A. M. (2002). *Why Terrorism Works*. USA: R. R. Donnelley and Sons.
- Diani, M. (1992). The Concept of Social Movement. *The Sociological Review*, 40, 1-25.
- Dunn, J. (1972). *Modern Revolutions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Davies, J. C. (1962). Toward A Theory of Revolution. *American Sociological Review*, 27, 5-19.
- Durkheim, E. (1897). *Suicide*. New York: The Free Press.
- Durkheim, E. (2006). *Sosyoloji Dersleri*. Çev. H. Nail Kubalı. İstanbul: İletisim.
- EGM (2015). *2014 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: EGM Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı.
- Evers, T. (1985). Identity: The Hidden Side of Social Movements in Latin America. D. Slater (Ed.), *New social Movements and the State in Latin America*, ss. 43-71. Amsterdam: CEDLA.
- Eyerman, R.ve Jamison, A. (1991). *Social movements: A Cognitive Approach*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press.

Fillieule, O. ve Jobard, F. (1998). The Policing of Protest in France: Towards A Model of Protest Policing. D. Della Porta and H. Reiter (Eds.), *Policing Protest: The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ss. 70–90. Minneapolis: The University of Minnesota Press.

Gamson, W. A. (1975). *Strategy of Protest*. Homewood, IL: Dorsey Press.

Gamson, W. A. (1980). Understanding the Careers of Challenging Groups. *American Journal of Sociology*, 85, 1040-1060.

Gamson, W. (1990). *The Strategy of Social Protest*. Belmont, CA: Wadsworth.

Garner, R. (1996). *Contemporary Movements and Ideologies*. New York: McGraw-HillInc.

Ginges, J. (1997). Deterring the Terrorist: A Psychological Evaluation of Different Strategies for Deterring Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 9(1), 170-185.

Gramsci, A. (1971). *Selections from the Prison Notebooks*. New York: International Publishers.

Gurr, T. R. (1970). *Why Men Rebel*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Habermas, J. (1973). *Legitimation Crisis*. London: Heinemann.

Habermas, J. (1991). *The Theory of Communicative Action: Reason and the Rationalization of Society*. Boston, MA: Beacon Press.

Inglehart, R. (1990). Values, Ideology, and Cognitive Mobilization in New Social Movements. Dalton R. J. and Keuchler M. (Eds.), *Challenging the Political Order: New Social and Political Movements in Western Democracies*. New York: Oxford University Press.

jandarma.gov.tr (2015), 2013 Yılı Faaliyet Raporu, http://www.jandarma.gov.tr/duyurular/J.GN.K.LIGI_2013_YILI_FAALIYET_RAPORU.pdf, (09.09.2015).

Khawaja, M. (1994). Resource Mobilization, Hardship, and Popular Collective action in the West Bank. *Social Forces*, 73, 191–220.

Kitschelt, H. (1986). Political Opportunity Structures and Political Protest. *British Journal of Political Science*, 16 (1) , 57-85.

Klandermans, B. (1984). Mobilization and Participation: Social-psychological Expansions of Resource Mobilization Theory. *American Sociological Review*, 49 (5), 583-600.

Koopmans, R. (2004). Protest in Time and Space: The Evolution of Waves of Contention. D. Snow, S. Soule ve H. P. Kriesi (Eds.), *The Blackwell Companion to Social Movements*. Blackwell Publishing.

Kornhauser, W. (1959). *The Politics of Mass Society*. Glencoe, Ill.: The Free Press.

Lang, K. ve Lang, G. (1961). *Collective Dynamics*. New York: Crowell.

Marx, K. ve Engels, F. (1970) *The German Ideology*. New York: International Publishers.

Marx, G. T. ve Wood, J. L. (1975). Strands of Theory and Research in Collective Behavior. *Annual Review of Sociology*, 1, 363-429.

Mauss, A. L. (1975). *Social Problems of Social Movements*. Philadelphia: Lippincott.

McCarthy, J. D. ve Zald, M. N. (1977). Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory. *American Journal of Sociology*, 82, 1212-1241.

McAdam, D. (2003). Beyond Structural Analysis: Toward A More Dynamic Understanding of Social Movements. M. Diani ve D. McAdam (Eds.), *Social Movements and Networks*, ss. 281-298). Oxford: Oxford University Press.

McAdam, D., Tarrow, S. ve Tilly, C. (2001). *Dynamics of Contention*. Cambridge: Cambridge University Press.

McVeigh, R. (1995). Social Structure, Political Institutions, and Mobilization Potential. *Social Forces*, 74(2), 461-485.

Mead, G. H. (1934). *Mind, Self, and Society*. Chicago: The University of Chicago Press.

- Melucci, A. (1985). The Symbolic Challenge of Contemporary Movements. *Sociological Research*, 52, 789 – 816.
- Melucci, A. (1996). *Challenging Codes*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Mengelberg K. (1961). Lorenz Von Stein and his Contribution to Historical Sociology. *Journal of the History of Ideas*, 22(2), 267-274.
- mevzuat.gov.tr (2015). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2911.pdf>, 15.09.2015.
- Morris, A.D. (1981). Black Southern Student Sit-in Movement: An Analysis of Internal Organization. *American Sociological Review*, 46, 755-767.
- Morris, A. D. (1984). *Origins of the Civil Rights Movement*. New York: FreePress.
- Neidhardt, F. ve Rucht, D. (1991). The Analysis of Social Movements: The State of the Art and Some Perspectives for Further Research. D. Rucht (Ed.), *Research on Social Movements. The State of the Art in Western Europe and the USA*. Frankfurt: Campus.
- Oberschall, A. (1973). *Social Conflict and Social Movements*. N.J.:Prentice-Hall.
- Offe, C. (1985). New Social Movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics. *Social Research*, 52, 817-868.
- Park, R. E. (1972). *The Crowd and the Public, and Other Essays*. Chicago: University of Chicago Press.
- Pichardo, N. A. (1997). New Social Movements: A Critical Review. *Annual Review of Sociology*, 23, 411 – 430.
- Rootes, C. A. (1990a). Theory of Social Movements: Theory for Social Movements? *Philosophy and Social Action*, 16(4), 5-17.
- Rootes, C.A. (1990b). The Student Movements of the Advanced Societies: A Transnational Movements and Its National Political Contexts. *Transnational Associations-Transnationales*, September.
- Rule, J. (1988). *Theories of Civil Violence*. Berkeley: University of California Press.
- Simmel, G. (1955). *Conflict and the Web of Group Affiliations*. New York: The Free Press.
- Scott, A. (1990). *Ideology and the New Social Movements*. London: Routledge.
- Skocpol, T. (1979). *States and Social Revolutions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Smelser, N. J. (1962). *Theory of Collective Behavior*. New York: FreePress.
- Snow, D. ve Oliver, P. (1995). Social Movements and Collective Behavior: Social Psychological Dimensions and Considerations. K. Cook, G. Fine ve J. House (Eds.), *Sociological Perspectives on Social Psychology*, ss. 571–599). Boston: Allynand Bacon.
- Snow D., Soule S. ve Kriesi H. P. (Eds.) (2004). *The Blackwell Companion to Social Movements*. Blackwell Publishing.
- Tarrow, S. (1994). *Power in Movement: Collective Action, Social Movements and Politics*. Cambridge: Cambridge UniversityPress.
- Taşcı, U. (2013). *Türkiye’de Toplumsal Olaylara Müdahale Politikasının Analizi*. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Ve Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Tilly, C. (1978). *From Mobilization to Revolution*. Massachusetts: Addison-Wesley.
- Touraine, A. (1997). *Critique of Modernity*. Cambridge: Blackwell.
- Trager, R. F. ve Zagorcheva, D. P. (2005). Detering Terrorism: It Can Be Done. *International Security*, 30(3), 87-123.
- Turnbull, M. (2014). Re-visioning Social Movement Theory: A U.S. Third World Feminist Informed Movement-Relevant Social Movement. <http://ic.ucsc.edu/~rlipsch/QEs/Turnbull.TWFem.QE1.pdf>.
- Turner, R. H. ve Killian L. M. (1987). *Collective Behavior*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.

Waddington, P. A. J. (1998). Controlling Protest in Contemporary Historical and Comparative Perspectives. D. Della Porta ve H. Reiter (Ed.), *Policing Protest: The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ss.117–140). Minneapolis: University of Minnesota Press.

Weber, M. (1978). *Economy and Society*. Berkeley: University of California Press.

Wilson, J. (1976). Social Protest and Social Control. *Social Problems*, 24, 469–481.

Winter, M. (1998). Protest Policing in Germany. D. Della Porta ve H. Reiter (Ed.), *Policing Protest: The Control Of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ss. 188-212. Minneapolis: The University of Minnesota Press.

Zald, M. N. ve McCarthy, J. D. (Ed.) (1979). *The Dynamics of Social Movements: Resource Mobilization, Social Control, and Tactics*. Cambridge, MA: Winthrop Publishers.